

מנהיגי חינוך יקרים,

בפרשתנו מוזכרת פרשה שניה של קריאת שמע: "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ד' אלוקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" (דברים יא, ג). בגמרא מסכת תענית (ב,א) מוגדר פסוק זה כמקור לחובת התפילה: "תניא לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב - הוי אומר זו תפלה".

כיון שכל המקור לחיוב התפילה הוא מתוקף היותה עבודה שבלב, כוונת הלב בה היא מעיקרה של המצוה, וכדברי הרמב"ם (הלכות תפילה ד, טו-טז): "כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה... כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה, לפיכך צריך לישוב מעט קודם התפלה כדי לכוון את לבו, ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים".

מבואר בשולחן ערוך (סימן צח,א) שהכוונה הנדרשת כוללת שני סוגי כוונה: "המתפלל צריך שיכווין בליבו פירוש המילות שמוציא בשפתיו ויחשוב כאלו שכינה כנגדו". כל מהות התפילה ומטרתה להעמיד את האדם מול בוראו ולהביאו לבקש ולהתחנן על כל צרכיו וענייניו מול מי שאמר והיה העולם. חוויה רוחנית זאת איננה מספקת ולא תושלם כוונת התפילה בלי שהמתפלל יבין את פירוש המילים הנכללות בתפילתו. על כן האדם צריך לשים אל ליבו לכוון בשתי הכוונות: הכוונה האחת פירוש המילים, והכוונה השניה היא העמידה לפני בוראו.

היכולת להתכוון בתפילה מושפעת מהנסיבות בהן שרוי האדם. וכמו שמובא ברמב"ם הנ"ל "לפיכך הבא מן הדרך והוא עייף או מיצר אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו". אותה כוונה עילאית שהזכרנו מחייבת תנאים ראויים מתוכם יוכל להתפלל ולהתייבב מול בוראו ולשפוך שיחו.

נראה שתפילת מנחה שזמנה הוא בצהרי היום דורשת מאמץ מיוחד, דבר המורגש ביתר תוקף בימי החופש. לא בכדי נאמר עליה במסכת ברכות (ו' ב'): "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליה לא נענה אלא בתפלת המנחה". הראשונים דנו למה נקראת תפילה זו בשם "מנחה". תרוץ מחודש הביא בספר קדושת לוי לפר' חיי שרה וכתב: "שבשביל זה נקרא בלשון 'מנחה', דהנה תפילת השחרית צריך אדם להתפלל על זה שהחזיר לו הנשמה, ואומר 'אמת ויציב', וגם עשה לו השם יתברך כמה טובות, דהיינו השמש המאיר, ועוד כמה דברים. ותפילת ערבית גם כן מחויבים אנו להתפלל על מה שאנו נותנים להשם יתברך נשמה בפיקדון, ומאמינים שהבורא ברוך הוא הנאמן בפיקדונו בוודאי יחזיר לנו כרצונו, ולכך אנחנו מתפללים 'אמת ואמונה'. אבל תפלת מנחה אין אנו מחויבים להתפלל, רק שאנו מנדבים אותו, ולכך נקרא לשון 'מנחה', שהוא לשון נדבה". תיקון תפילת המנחה נובע מנדבה אבל משנתקנה היא מוגדרת כתפילת חובה.

ניתן למצוא קשר בין עניין חשיבות הכוונה לבין שמה של תפילת מנחה על פי דברי ה"כתר ראש" (אות כ"ב) שכתב שתפילה בלי כוונה היא כגוף בלי נשמה. תפילה עם כוונה חשובה כהקרבת קורבן שמוקרב מבעל חיים שיש בו נפש, מה שאין כן תפילה ללא כוונה אינה אלא כקורבן מנחה המוקרב מהצומח שאין לו נפש. ולפי זה אפשר לומר שבאמת תפילת מנחה שהיא באמצע היום הכוונה בה קשה, ונקראת מנחה ע"ש כך, אך יש ליצור תנאים שיסייעו לכוונה, כמו אליהו שנענה בשעת תפילת המנחה מתוך שהתאמץ לכוון בה כראוי, ומשום כך הוא זכה ונענה. ואדרבא אם זוכה לכוון בה כראוי כוחה גדול יותר ונענים דווקא בה.

ר' חיי מצאנז היה אומר: "לפני התפילה אני מתפלל, שבשעת התפילה אתפלל כראוי".

נתפלל שנזכה לכוון כראוי בתפילתנו ושומע תפילת כל פה יאזין לתחינתנו וימלא כל משאלות ליבנו לטובה.

שבת שלום ומבורך

שושנה נגר